

NEAGOE BASARAB ȘI LUMINA DĂINUIRII SALE ÎN DECURSUL VEACURILOR

Col.prof.univ.dr. Gheorghe MINCULETE

Aspecte istorice semnificative ale întemeierii Țării Românești

Importanța voievodală și spirituală a Argeșului, respectiv a orașului Curtea de Argeș, este definită de cristalizarea și de evoluția statală peste veacuri a părții celei mai neaoșe a neamului românesc, respectiv a țării valahilor.

Când vizitatorii români sau străini se înscriu cu mijloacele lor de transport pe vechiul drum al Argeșului (dinspre Bascov spre Curtea de Argeș) sau pe un alt drum (tot vechi), de la Râmnicu Vâlcea spre Curtea de Argeș, remarcă o liniște provincială, mai aparte, care pe măsura înaintării devine tot mai profundă, fiind, inițial, determinată de către dealurile (însoțitoare călătoriei), care, în mod progresiv, la un moment dat, lasă loc unei zone depresionare, limitate, pe care a fost așezată din cele mai vechi timpuri, de către cnejii valahi, cetatea de scaun a Argeșului, denumită, ulterior, Curtea de Argeș.

Sub aspect existențial, Țara Românească a dăinuit, în perioada secolelor XIV-XIX, timp de mai bine de 500 de ani. Așadar, acest popor și-a început existența, ca stat independent, odată cu victoria obținută în Bătălia de la Posada (9-12 noiembrie 1330), repurtată de către viteazul Voievod Basarab I (1310-1352), numit și *Întemeietorul*, în urma nimicirii prin surprindere, la Posada (timp de patru zile), a oastei agresoare, condusă de însuși regele Ungariei, Carol Robert de Anjou (1308-1342), care a reușit totuși să scape ca prin minune, în urma schimbării ținutei regale cu cea a unui oștean din garda sa.

Pentru evidențierea aspectelor premergătoare desfășurării Bătăliei de la Posada, subliniez următoarele: Basarab I se afla sub suzeranitatea regelui maghiar din 1324, dar în anul următor voievodul român ocupă Severinul, determinând astfel răcirea severă a relațiilor sale statale cu Regatul Ungar. Ceva mai târziu, în anul 1327, Basarab I întrerupe achitarea tributului de vasal,

ceea ce l-a determinat pe Carol Robert de Anjou (sfătuit fiind de boierul Dionisie, devenit mai târziu ban de Severin) să procedeze în consecință, adică să întreprindă o acțiune militară pentru recucerirea teritoriului pierdut și pentru pedepsirea vasalului său.

Dacă, la început, formarea Țării Românești pornea de la voievodatul lui Litovoi, conform

Voievodul Basarab I

Diplomei Ioaniților din 1247, care menționează „Țara cnezatului lui Litovoi voievod”, continuând cu formațiunea prestatală condusă de Seneslau (secolul al XIII-lea), la începutul secolului al XIV-lea, Basarab I (fiul lui Tihomir)

conduce o formațiune statală, denumită „Valahia nord-dunăreană”, ca „mare voievod” și „domn”.

Curtea domnească de la Argeș a fost înființată de către cnezul român Seneslau în secolul al XIII-lea. În continuare, primul voievod al statului independent – Țara Românească, Basarab I (1310-1352) a ridicat biserica, care dănuiește peste veacuri, prezentă și astăzi, palatul domnesc (de pe latura de sud), turnul și zidul de incintă. Peste mai bine de un veac și jumătate, voievodul Neagoe Basarab (1512-1521) a construit, în cadrul complexului vechi (voievodal), casa domnească de pe latura de nord¹.

După cum atestă un grafit slavon, de pe peretele nordic al naosului, Biserica Domnească a fost ridicată în perioada 1351-1352, în vremea Voievodului Basarab I; a fost finalizată și sfințită în timpul fiului său, Nicolae Alexandru (1352-1364), pictura acesteia fiind continuată în timpul fiului acestuia, Vladislav Vlaicu I (1364-1377).

Fiind deosebită la vremea aceea, prin măreție și frumusețe, Biserica Domnească a permis, în 1359, pe timpul domniei Voievodului Nicolae Alexandru, recunoașterea mitropoliei Ungrovlahiei (Țării Românești) de către Patriarhia de la Constantinopol, când a fost uns, ca mitropolit, Sfântul Ierarh Iachint de Vicina (canonizat în 2008). Aici au fost aduse, „cu mare cinste”, în ultimul deceniu al secolului al XIV-lea (1393), moaștele Sfintei Mucenițe Filofteia din Bulgaria, pe timpul domnitorului Radu (Negru I), (1377-1383), deoarece Vidinul fusese cucerit de turci.

Legendarul Neagoe Basarab un Voievod Sfânt al neamului românesc

Potrivit scrierilor și vestigiilor istorice, Sfântul Voievod Neagoe Basarab, domnitor al Țării Românești, în perioada 1512-1521, s-a născut, probabil, în anul 1481 sau în anul 1482. În anul 1512, când Voievodul a urcat pe tron, la insistențele poporului său, și-a relevat descendența, ca fiind unul dintre cei patru copii ai lui Basarab cel Tânăr, care a domnit în Țara Românească, de două ori: 1477-1481; 1481-1482 – când este ucis de boieri la Glagovia. Acesta a fost fiul lui Basarab al II-lea (1442-1443) și nepotul lui Dan al II-lea (1420-1431)².

Rămas orfan de mic copil, Neagoe a beneficiat de o educație înrăurită de credința ortodoxă a mamei sale, Neaga, care aparținea boierilor Craiovești. Astfel, încă de la o vârstă fragedă, viitorul Voievod s-a deprins cu virtuțile creștine, însușindu-și, totodată, învățăturile mântuitoare pentru suflet.

În procesul formării personalității sale, evlaviosul Neagoe a avut drept școală Mănăstirea Bistrița (olteană), cunoscută ca fiind ctitoria străbunicilor săi. Aici și-a pus amprenta asupra pregătirii sale individuale și duhovnicești cel care a fost patriarhul Nifon al II-lea al Constantinopolului (1486-1488; 1496-1498), detronat de două ori de către sultan. Acesta, grec de origine, aflându-se în exil la Adrianopole, la solicitarea Voievodului Radu cel Mare (1495-1508), a venit în Țara Românească, în anul 1502, cu încuviințarea sultanului Baiazid al II-lea, unde a fost instalat în calitate de conducător al bisericii ortodoxe³. Sfântul ierarh (încă din viața pământească), renumit pentru alesele sale virtuți arhieresti, detronat de două ori de către sultan, din cauza moralității și sfințeniei sale, era cunoscut ca fiind „cel mai mare luptător pentru

credință și rezistență creștină din câți urcaseră pe tronul patriarhiei ecumenice, după cucerirea Constantinopolului în 1453”⁴.

Așadar, potrivit scrierilor timpului, câteva însușiri ale profilului Sfântului Nifon sunt evidențiate în continuare. „Știința lui de carte grecească și slavonească nimeni n-a avut-o în acea vreme; smerenia și înfrânarea lui au uimit chiar și pe cei ce l-au asuprit. Cutezanța lui față de cei greșiți nu cunoștea margini și era fără sfială față de ranguri sau dregătorii. Necazurile și surghiunul nu i-au stăvilat iubirea sa de turmă și de adevăr. Cinstirea pravilei creștinești și apărarea dreptei credințe l-au stăpânit întreaga viață. Iar milostenia sa era atât de largă, încât nu și-au aflat asemănare”⁵.

În anul 1505, ca urmare a unor neînțelegeri cu domnitorul Radu cel Mare, la curtea căruia a funcționat, ca înalt dregător, tânărul Neagoe Basarab, Sfântul Nifon a fost nevoit să se retragă la muntele Athos – unde s-a stins în anul 1508. Îndepărtarea lui de la cârma Mitropoliei Țării Românești s-a datorat unei situații create de către domnitor, care voia să-și mărite sora cu un boier moldovean refugiat din Moldova lui Ștefan cel Mare, căsătorit și nedespărțit canonic. Fapta nu a fost acceptată de către Sfântul Nifon, care l-a și muștrat pe domnitor. Această situație nemaîntâlnită în istoria Țării Românești l-a determinat pe Neagoe Basarab, după ce a devenit domnitor, să realizeze, în anul 1515, o împăcare spirituală a celor doi (ambii trecuți în neființă în 1508) în cadrul unor slujbe și practici ortodoxe, desfășurate la Mănăstirea Dealu (construită de Radu cel Mare), în prezența moaștelor Sfântului și a rămășițelor nefaste ale blestematului voievod (minune care a fost vizibilă atunci, în cadrul sfântului lăcaș de cult).

Sfântul Nifon a lăsat în urmă importante realizări, concretizate prin întărirea ortodoxiei românilor în fața expansiunii islamice, fiind canonizat, ulterior, la propunerea Sfântului Voievod Neagoe Basarab, în ziua de 16 august 1517, a doua zi după sfințirea Mănăstirii Curtea de Argeș, în prezența celor mai înalți ierarhi ai lumii ortodoxe, invitați la eveniment. Icoana Sfântului se află în partea dreaptă a iconostasului din paraclisul Mănăstirii Curtea de Argeș, unde suntenerate moaștele Sfintei Mucenițe Filofteia.

Deși Sfântul Nifon i-a propus domnitorului Radu cel Mare mutarea mitropoliei Argeșului la Târgoviște, acest deziderat l-a îndeplinit, ulterior,

Voievodul Neagoe Basarab, ca discipol duhovnicesc al strălucitului ierarh.

Gavril Protul, cronicarul și conducătorul (protosul) Muntelui Athos, evidențiază faptul că tânărul Neagoe l-a avut, ca profesor și ca duhovnic, pe Sfântul Nifon. Așa se explică cunoașterea de către viitorul domn al limbilor de circulație europeană, din acele vremuri (slavona, sârba, greaca, latina, turca, italiana, germana), precum și complexitatea învățăturilor de înaltă tărie duhovnicească, ce i-au permis realizarea operei sale erudite pentru neamul românesc – „Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie”⁶.

Înainte de a fi ales domnitor al Țării Românești, Neagoe Basarab a făcut parte din Sfatul Domnesc al Țării. El răspunde, în Cancelaria domnitorului Radu cel Mare, de legăturile cu lumea externă. În acest context, el, ca tânăr trecut de 20 de ani, era inițiat și perfecționat în tainele culturale și duhovnicești necesare în marea școală a timpului – Mănăstirea Bistrița (olteană). Așadar, Neagoe putea comunica foarte bine în limbile țărilor vecine și ale puterilor timpului, conducând solii prin țările din Occident și din Orient, ceea ce i-a permis să-i cunoască pe marii gânditori ai vremii și operele lor.

După o serie de călătorii în Ungaria, în Austria sau în Imperiul Otoman, eruditul Neagoe a revenit în țară, unde a primit mai multe dregătorii, iar, după încheierea misiunilor sale de sol (diplomat), a ocupat succesiv mai multe funcții în structurile statale de conducere ale Țării Românești. Astfel, acesta a fost: postelnic, la 28 ianuarie 1501; mare postelnic – decembrie 1501 -19 iunie 1509; mare comis – la 24 aprilie 1510-28 noiembrie 1511⁷.

Ca mare postelnic, este însărcinat cu paza și cu grija odăii domnești și, totodată, „tâlmaci de protocol”, fiind cel care avea, drept responsabilitate, primirea și prezentarea solilor domnitorului, precum și traducerea aferentă convorbirilor.

Atât în Bănia Craiovei, unde unii dintre boierii Craiovești erau înrudiți, prin căsătorie, cu domnițe de la curtea despoților sârbi, cât și în Școala Mănăstirii Bistrița, tânărul Neagoe a învățat limba slavonă și limba sârbă, chiar cu mult timp înainte de 1504. Tot atunci, despotul sârb Gheorghe Brancovici (mitropolitul Maxim, de mai târziu) s-a refugiat în Țara Românească, cu nepoata sa Milița-Despina, fiica fratelui său (despotul Iovan Brancovici), cu care tânărul Neagoe se va căsători, în același an, și va avea, apoi, șase copii⁸.

În virtutea instruirii sale deosebite, tânărul Neagoe s-a implicat în tipărirea primului Liturghier, în limba slavonă (1508), a Octoihului (1510) și a Tetravanghelului (1512). Aceste lucrări sfinte au fost realizate, cu multă grijă, de către ieromonahul Macarie la Mănăstirea Bistrița, și tipărite, apoi, la Mănăstirea Dealu (ctitorie a domnului Radu cel Mare).

După alungarea sa de către Voievodul Radu cel Mare de la conducerea Mitropoliei statului, Sfântul Ierarh Nifon a fost primit, pentru o perioadă, la ctitoria boierului Barbu Craiovescu, în Mănăstirea Bistrița, unde este ocrotit de către tânărul Neagoe Basarab (fără acordul domnitorului), devenindu-i, totodată, ucenic.

Încă din tinerețe, Neagoe Basarab, dat fiind în grija învățatului Macarie, ieromonah la Mănăstirea Bistrița, s-a inițiat în arta cărturărească și, totodată, s-a implicat duhovnicește în tipărirea celor trei cărți de importanță majoră în rânduiala slujbelor bisericești.

B.P. Hașdeu îl considera pe cel mai „inteligent voievod al românilor”, ca fiind un „Marc Aureliu al Țării Românești, principe, artist și filosof”, iar Nicolae Iorga, „un domn cu apucături împărătești”.

Activitatea culturală a Voievodului a fost încununată de elaborarea operei sale monumentale:

„Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie” (creată între anii 1513 și 1521), de o valoare inestimabilă pentru români, considerată „un veritabil tratat de diplomație” și un îndrumar veridic atât pentru succesorul său la tron, cât și pentru ceilalți domnitori care vor urma la tronul Țării Românești⁹.

Voievodul Neagoe Basarab

Această scriere relevă, în esență, atât elemente principale de guvernare politică statală, determinate de performanță, cât și îndrumări de natură colectivă adecvate tineretului, dar și detalii de valorizare și de influențare spirituală ortodoxă (de factură bizantină) a conducătorilor și a poporului Țării Românești.

Opera Voievodului român a fost plagiată de către Ivan al IV-lea al Rusiei, cunoscut ca și Ivan cel Groaznic (1547-1524), fiind primul cneaz moscovit care s-a intitulat „țar” al rușilor. În

Sf. Nifon, Sf. Voievod Neagoe Basarab și fiul său Theodosie

realizarea obiectivului său imoral, țarul l-a implicat pe ambasadorul său la Constantinopol (Teodor Mamalachos) în scopul de a-și demonstra o înaltă moralitate, pentru a fi recunoscut oficial ca „bazileu”

– Neagoe Basarab, Theodosie (fiul său), Neaga (mama sa), Ioan și Petru (băieții săi), precum și Stana, Roxana și Anghelina (ficele acestuia)¹⁰.

Documentul reprezentând plagiatul, semnat de Teodor Mamalachos, a fost revelat în anul 1988, în urma descoperirii involuntare a cercetătorului italian Santo Luca, acesta neînțelegând contextul istoric al scrierilor respective. Demonstrarea plagiatului a fost realizată cu mult profesionalism de către prestigiosul istoric român Ion Dumitriu – Snagov (n. 1927-d. 2001)¹¹.

Concluzii

Pornind de la aserțiunea marelui istoric Nicolae Iorga că „Argeșul este locul cel mai românesc din România”, niciunul dintre prietenii sau dușmanii statali ai românilor nu și-ar fi imaginat vreodată că micuțul oraș Curtea de Argeș ar putea deveni așezământul mănăstirii, construite după concepția ilustrului și legendarului Voievod al românilor, Neagoe Basarab (1515-1517), considerată o perlă a arhitecturii medievale românești de către vizitatori recunoscuți ai timpurilor memoriale.

În acest cadru, se impune relevarea personalității Voievodului Neagoe Basarab, cunoscut realmente ca poliglot, umanist și isihast, care își împărtășește propria experiență fiului său, în prima scriere complexă românească de o valoare inestimabilă, studiată și cunoscută în istorie sub denumirea: „Învățăturile lui Neagoe Basarab

Mănăstirea „Curtea de Argeș”

de către Patriarhul Constantinopolului. Diplomatul care a lucrat la transformarea operei domnitorului român a uitat să înlocuiască următoarele nume

către fiul său Theodosie”. Având o viziune largă, de sorginte creștin-ortodoxă bizantină, Voievodul devine înnoitor, determinat fiind de noua cultură a

Renașterii. Prin urmare, Sfântul Voievod Neagoe Basarab (canonizat în 2008) nu este un luptător cu armele, precum Voievodul Ștefan cel Mare și Sfânt (canonizat în 1992), deoarece preocuparea sa a fost centrată pe lumea creștină din Orient și din Balcani, fiind cel care a promovat cu tărie spiritul creștin-ortodox, moștenit de la strălucitul Bizanț, fiind un sprijinitor important al culturii europene.

Sfântul Neagoe Basarab, un real „prinț al păcii”, a manifestat, în permanență, smerenie și iubire față de oameni, față de poporul său. Așadar, Letopisețul Cantacuzinesc evidențiază un moment important al alegerii sale ca Voievod: „[...] Puneți alt pe carele veți vrea dimpreună și cu sfatul nostru, iar pe mine mă iertați, că nu voi fi, iar nărodul tot striga și zicea către dânsul: iată nu va Dumnezeu să fie altul, nici noi, ci numai tu să fi nouă domn [...]. Deci și Neagoe să plecă glasului năroadelor și luă coruna și scaunul a toată Țara Românească și îndată făcu judecată și dreptate între oameni”.

După numai nouă ani de domnie, în 1521, Neagoe Basarab, stingându-se din viață, lasă în urma sa „o lumină de-a pururi vie”, ale cărei raze au pătruns și vor fi simțite de-a lungul generațiilor, atât timp cât va dăinui neamul românesc.

Anul acesta, pe 26 septembrie, s-au sărbătorit 500 de ani de la finalizarea și sfințirea celebrei „Biserici-Mănăstire” a Argeșului, respectiv Mănăstirea Curtea de Argeș. Importanța istorică a momentului este deosebită pentru relevarea istorică a personalității celebrului și Sfântului Voievod al Țării Românești, Neagoe Basarab, și a deosebitei sale ctitorii menționate. Așadar, prin ridicarea marelui lăcaș de cult, ca operă arhitectonică desăvârșită, Voievodul împletește complexitatea gândirii sale inovatoare, prospective, cu realitatea timpului său, lăsând peste veacuri o moștenire demnă de admirat și de venerat de către urmașii urmașilor săi, precum și de către vizitatorii din toată lumea.

NOTE:

1 Pavel Chihaiia, *De la „Negru Vodă” la Neagoe Basarab. Interferențe literar-artistice în cultura românească a evului de mijloc*, Editura Academiei, București, 1979, pp. 89-92.

2 Chir Gavriil Protul, *Viața și traiul sfinției sale Părintelui nostru Nifon Patriarhul Țarigradului care au strălucit întru multe patemi și ispite în Țarigrad și în Țara Muntenească; Prefericitul Părinte Daniel, Politică luminată de credință. Neagoe Basarab, un principe pedagog creștin*, studiu, p. 115-119.

3 Alexandru Briciu, *Sfântul Voievod Neagoe Basarab, prinț al păcii*, Ziarul „Lumina”, 26 septembrie, 2009; prof. Dumitriu Snagov, *Monumenta Roumaniae Vaticana*, 1990.

4 Nicolae M. Popescu, *Nifon II, Patriarhul Constantinopolului*, extras din „Analele Academiei Române”, seria II, tom XXXVI, București, 1914, pp. 132-137.

5 Pr.prof. Gheorghe I. Moiescu, *Viața Sfântului Nifon, Patriarhului Țarigradului*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXVI (1958), nr. 9, p. 861.

6 Chir Gavriil Protul, *op. cit.*

7 Pr.prof. Gheorghe I. Moiescu, *op.cit.*, pp. 27-32.

8 Chir Gavriil Protul, *op. cit.*

9 Gheorghe Mihăilă, Neagoe Basarab, *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, versiunea originală, facsimil și ediție bilingvă slavonă-română, București, Roza Vânturilor, 1996, pp. 72-75.

10 Bianca Ioniță, Documentar: *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie, plagiate pentru țarul Ivan cel Groaznic*, <http://www.rador.ro/2015/09/15/documentar-invataturile-lui-neagoe-basarab-catre-fiul-sau-theodosie-plagiate-pentru-tarul-ivan-cel-groaznic>, accesat la 29.09.2017

11 Prof. Ion Dumitriu-Snagov, *Monumenta Roumaniae Vaticana*, București, 1996, pp. 128-133. *Notă*: autorul a fost bursier al Universității Pontificale Gregoriana din Roma, unde a obținut titlul de doctor în istorie cu lucrarea *Le Saint-Siege et la Roumanie moderne 1850-1866*, fapt care l-a consacrat definitiv în cunoașterea relațiilor dintre România și Vatican.

BIBLIOGRAFIE

Bouleanu Elisabeth, *Un plagiat vechi de patru secole: cum au fost furate învățăturile lui Neagoe Basarab de către țarul Ivan cel Groaznic. Falsul a fost descoperit după 400 de ani*, http://adevarul.ro/locale/alexandria/un-plagiat-vechi-patru-secole-fost-furate-invataturile-neagoe-basarab-tarul-ivan-groaznic-falsul-fost-descoperit-400-ani-1_56b71f405ab6550cb88a193f/index.html

Briciu Alexandru, *Sfântul Voievod Neagoe Basarab, prinț al păcii*, Ziarul „Lumina”, 26 septembrie, 2009; Prof. Dumitriu Snagov, *Monumenta Roumaniae Vaticana*, 1990.

Chihaiia Pavel, *De la „Negru Vodă” la Neagoe Basarab. Interferențe literar-artistice în cultura românească a evului de mijloc*, Editura Academiei, București, 1979.

Chir Gavriil Protul, *Viața și traiul sfinției sale Părintelui nostru Nifon Patriarhul Țarigradului care au strălucit întru multe patemi și ispite în Țarigrad și în Țara Muntenească*.

Prof. Dumitriu-Snagov Ion, *Monumenta Roumaniae Vaticana*, București, 1996.

Manolache Dumitru, *Învățăturile lui Neagoe Basarab, furate de Ivan cel Groaznic*, 9 februarie 2011.

Mihăilă Gheorghe, Neagoe Basarab, *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*, Versiunea originală, facsimil și ediție bilingvă slavonă-română, Roza Vânturilor, București, 1996.

Pr.prof. Moisescu Gheorghe I., *Viața Sfântului Nifon, Patriarhului Țarigradului*, în „Biserica Ortodoxă Română”, LXXVI (1958), nr. 9.

Popescu Nicolae M., *Nifon II, Patriarhul Constantinopolului*, extras din „Analele Academiei Române”, seria II, tom XXXVI, București, 1914.

Preafericitul Părinte Daniel, *Politică luminată de credință. Neagoe Basarab, un principe pedagog creștin*, Studiu.